

МАШКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО МАКЕДОНИЈА

MALE RITUAL PROCESSIONS IN MACEDONIA

Владимир ЈАНЕВСКИ • Vladimir JANEVSKI

Музичка академија, Оддел за етнокореологија,
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Северна Македонија
Music Academy, Department of Ethnochoreology,
University “Goce Delčev” – Štip, North Macedonia
vladimir.janevski@ugd.edu.mk

<https://doi.org/10.63702/csembe.2024.1.7.103>

АПСТРАКТ

Предмет на истражување на оваа тема се машките обредни поворки во Македонија. Најчесто се сретнуваат како дел од зимскиот обреден циклус, во периодот на некрстените денови, односно од 7ми до 9ти јануари. Главниот акцент е ставен на нивната класификација и етнокореолошки карактеристики, како и нивните сличности како обединувачки фактор. Прикажана е нивната магиско – заштитна функција, територијална распространетост, како и нивната важност за човековата заедница.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ

Обредни поворки; класификација; етнокореологија; обредни реквизити; маскирани поворки; русалии; кумови;

ВОВЕД

Машките поворки во Македонија најчесто се изведуваат во зимскиот

ABSTRACT

The subject of research on this topic is the male ritual processions in Macedonia. They are most often met as part of the winter ritual cycle, in the period of so called unbaptized days, that is, from January 7th to 9th. The main emphasis is placed on their classification and ethno-coreological characteristics, as well as their similarities as a unifying factor. This work explains their magical-protective function, territorial distribution, as well as their importance for the human community.

KEY WORDS

Ritual processions; classification; ethnocoreology; ritual props; masked processions; rusalii, godfathers;

INTRODUCTION

Men's processions in Macedonia are usually performed in the winter

циклус. Би требало да се нагласи дека во оваа група спаѓаат игрите под маски, кои се изведуваат во некрстените денови од 7. до 19. јануари. Првиот ден, поточно на Богојавление (19. јануари), кај народот ова празнување е познато уште како Машки Водици, при што во обредниот церемонијал учествуваат, односно „одат само мажи“, што е во тесна врска со осветувањето на водата и со кумствата.

Во овој ист период настапуваат и русалиските поворки со својата изведба. Понатаму, во овој период исто така се зборува и за кумствата како обредни практики, кои се својствени за водичарските празнувања и се изведуваат на 18. и на 19. јануари. Во однос на традиционалната игра, сите овие поворки се истакнуваат со своите игри, кои се со едноставни форми или со малку сложени форми.

cycle. It should be emphasized that this group includes the dances under masks, which are performed on non-baptized days from January 7th to 19th. On the first day, more precisely on Epiphany (January 19th), this celebration is known by the people as Men's Epiphany, during which they participate in the ritual ceremony, i.e. "only men are going", which is closely related to the consecration of water and godparents.

In this same period, the Rusalii processions perform with their dances. Furthermore, during this period, there is also a well known announcement of godparents as ritual practices, which are characteristic of the Vodici's celebrations and are performed on January 18 and 19. In terms of traditional play, all these processions stand out with their games which are of simple forms or of slightly complex forms.

Слика 1: *Џамалари*, машки маскирани обредни поворки, етнички предел – Овче Поле

Figure 1: *Dzalamari*, male masked ritual processions, ethnic area – Ovche Pole

МАСКИРАНИ ПОВОРКИ

Почетокот на сончевата година уште кај старите Словени бил обележуван со големи свечености, чии остатоци ги наоѓаме и денес на теренот. Тие се врзани за празникот *Коледе*, кој е на почетокот на годишниот циклус, чии учесници во обредот биле група маскирани момчиња и помлади женети мажи. Тие ги посетувале сите домаќинства во населените места, изведувале разни магиски дејства, за кои се верувало дека се влијае врз божествата, со цел да се обезбеди добро здравје на домашните и изобилие и напредок во куќата (Речник, 1970), преку изведување на коледарски обреди и песни (Величковска, 2008: 27). Извори за маскираните поворки можеме да сретнеме кај повеќе автори. Некои од авторите, покрај функцијата, ја анализирале и семантиката на маскираните поворки (Антонијевић, 1997). Еден од поважните трудови посветени на маскирањето е зборникот *Маски* (Маски, 1988), кој ја третира темата од повеќе аспекти, но за жал аспектот на играта, се мисли на формата на игроорниот образец, до сега не е проучуван доволно. Кај авторката Катерина Петровска-Кузманова играта во обредите под маски е обработена како суштински дел од маските, која има свој декор, свои симболи и своја музика (Петровска-Кузманова, 2008: 25).

Маскираните поворки во Македонија се појавуваат во два периоди од зимскиот циклус, поточно околу некрстените

MASKED PROCESSIONS

Even among the ancient Slavs, the beginning of the solar year was marked by great festivities, the remains of which can still be found in the field today. They are tied to the holiday of *Koledge*, which is at the beginning of the annual cycle, whose participants in the rite were a group of masked boys and younger married men. They visited all the households in the settlements, performed various magical actions, which were believed to influence the deities, in order to ensure the good health of the household (Речник, 1970) and abundance and progress in the house, by performing *koledge's* rituals and songs (Величковска, 2008: 27). We can find written data about the masked processions stated by several authors. Some of the authors, in addition to the function, also analyzed the semantics of masked processions (Антонијевић, 1997). One of the most important works dedicated to masking is the book collection *Maski* (Маски, 1988), which treats the subject from several aspects, but unfortunately the aspect of the dance, meaning the form of the dance pattern, has not been studied enough until now. According to the writings of the author Katerina Petrovska-Kuzmanova, the dances in the rites under masks is processed as an essential part of the masks, which has its own decor, its own symbols and its own music (Петровска-Кузманова, 2008: 25).

Masked processions in Macedonia appear in two periods of the winter cycle, namely around the unbaptised days, from January 7th to 19th, and

денови, од 7. до 19. јануари, а исто така и на празникот Прочка, кој го менува датумот, бидејќи се раководи според големиот христијански празник Велигден. Според некои информации, во некои села од Скопска Црна Гора маскирањето на поворките се одвивало и на вториот ден од Велигден (Видиниќ, 1988: 159). Во однос на терминологијата на маскираните поворки, можеме да сретнеме широк спектар на термини. Авторот Зоранчо Малинов, во своите истражувања за Шопско-брегалничката етнографска целина дава опис на повеќе термини и значења за маскираните поворки (Малинов, 2006: 106-107). Би ги споменал следните називи на маскираните поворки: *џамалари*, *џоломари*, *ешкари*, *мечкари*, *суроваскари*, *суровари*, *сурети*, *бамбурци*, *василичари* и *маски*. Многу е важно да се нагласат и улогите, кои се среќаваат кај маскираните поворки (Боцев, 1993: 115). Главна тема во маскираните (маскирните) поворки се зетот и невестата, но исто така се присутни старците, кои најчесто се двајца, потоа орваната (неморалната жена), ѓаволот, попот, глупиот Август, а во поновиот период се појавуваат и понови маски, кои коинцидираат со дневно-социјалните и политички услови. Костимирањето и маските најчесто имаат антропоморфни, зооморфни и растителни мотиви (Здравев, Вражановски, 1998: 63-68). Кај маскираните поворки често се среќаваат и реквизитите за игра, како: стапови, метли, торби, но најархаичен реквизит е кросното,

also on the holiday of Prochka, which changes the date, because it is governed by the great Christian holiday Easter. According to some information, in some villages of Skopje's Montenegro mountain region, the masking of the processions also took place on the second day of Easter (Видиниќ, 1988: 159). Regarding the terminology of masked processions, we can come across a wide variety of terms. The author Zoranchko Malinov, in his research on the Shopsko-Bregalnica ethnographic unit, gives a description of several terms and meanings for the masked processions (Малинов, 2006: 106-107). I would mention the following names of the masked processions: *jamalars*, *jolomars*, *eshkars*, *medchkars*, *surovaskars*, *surovars*, *suras*, *bamburci*, *vasilichars* and *masks*. It is very important to emphasize the roles that are found in masked processions (Боцев, 1993: 115). The main theme in the masked processions is the bride and groom, but the old men are also present, who are usually two, then the orvan (immoral woman), the devil, the priest, the stupid Augustus, and in the recent period newer masks appear, which coincide with daily social and political conditions. Costumes and masks usually have anthropomorphic, zoomorphic and plant motifs (Здравев, Вељановски, 1998: 63-68). In masked processions, you can often find dance requisites, such as: sticks, brooms, bags, but the most archaic requisite is the cross, or rather part of the loom, which serves to wrap the woven cloth. Erotic elements in

поточно дел од разбојот, кој служи за замотување на исткаеното платно. Еротските елементи во маскираните поворки исто така имаат значајно место во обредниот сегмент, а тие можат да се поврзат низ најразлични системи и анализи како што се наведени кај Анета Светиева (Светиева, 1988: 7-13). Во однос на играта, која за нас во случајот е и најважна, според анализите и истражувањата, во овие поворки се задржани едни од најстарите форми на обрасци. Овие специфични игроорни обрасци се движат од основни *потскоци*, до *доскоци* и *скокови*, а во некои етнички предели, како што е Долни Полог, се среќава и *ороводна песна* со изведување на оро од типот на *Лесното*. Би требало да се нагласи дека во пределот Тиквеш, поточно во селата Ресава и Бегниште се останати најархаичните обрасци на изведба на играта, како и во пределот Малешево, поточно во селото Ратево, каде што е задржана старата форма на обредност и маскирање, додека играта преминала во орска традиција со која се изведуваат соборските ора. Боривоје Џимревски, опишувајќи ја магиско-обредната функција на музичкиот инструмент гајда, кој е присутен кај овие машки обредни поворки, истакнува дека многу често се случува при свирењето на т.н. *џамаларско оро*, мелодиската линија при изведбата предизвикува ефект на смеење кај присутните (Џимревски, 1996: 27/469-471). Обредите под маски најчесто се проследени со драмско-сценографски решенија, кои ја доловуваат руралната средина,

masked processions also have a significant place in the ritual segment, and they can be connected through various systems and analyzes as stated by Aneta Svetieva (Светиева, 1988: 7-13). Regarding the dance, which is the most important for us in this case, according to analyzes and researches, some of the oldest forms of patterns have been preserved in these processions. These specific dance patterns range from basic jumps, to landings and jumps, and in some ethnic areas, such as Dolni Polog, there is also a dance song with the performance of a dance of the Lesnoto (Easy dance) type. It should be emphasized that in the area of Tikvesh, specifically in the villages of Resava and Begnište, the most archaic patterns of performance of the dance remain even in nowadays, as well as in the area of Maleshevo, specifically in the village of Ratevo, where the old form of ritual and masking has been preserved, while the dance has passed in the choir tradition with which the conventional dances are performed.

Borivoje Dzimrevski, describing the magical-ritual function of the musical instrument bagpipe, which is present in these men's ritual processions, points out that very often it happens during the playing of the so-called Jamalar dance, the melodic line during the performance causes the effect of laughter among those present (Џимревски, 1996: 27/469-471). Rituals under masks are usually followed by dramatic and scenographic solutions, which capture the rural environment,

каде што главен декор во играта е огнот. Така ората најчесто се изведуваат околу огнот, а неретко маскираните учесници го прескокнуваат огнот, што наведува на многу стари архаични елементи и показатели, кои често имаат корени во претхристијанскиот период (Тројановић, 1930).

Во другите предели на Македонија е голема тенденцијата на осовременување на маскираните поворки и тие најчесто од старата форма преминуваат во улични карневали.

Слика 2: *Бамбурци*, машки маскирани обредни поворки, село Ратево, етнички предел – Малешево
Figure 2: *Bamburci*, male masked ritual processions, village Ratevo, ethnic area – Maleshevo

РУСАЛИИ

Машките поворки *русалии* се изведуваат во таканаречените некрстени денови од Божиќ до Водици, бидејќи се верувало дека во тој период владеат нечистите сили и разни зли духови, самовили, караконцули, ветрушки, кои шетаат по куќите и на луѓето им нанесуваат зло. Овие поворки имаат обреден, но и етносоцијален карактер во однос на селската заедница. Најчесто се изведуваат надвор од својата

where the main decor in the game is fire. So the dances are usually performed around the fire, and the masked participants often jump over the fire, which leads to very old archaic elements and indicators, thus indicating that those rites have roots in the pre-Christian period (Тројановић, 1930).

In other regions of Macedonia, there is a great tendency to modernize the masked processions and they usually change from the old form to street carnivals.

Слика 3: *Џоломари*, машки маскирани обредни поворки, село Бегниште, етнички предел – Тиквеш
Figure 3: *Dzolomari*, male masked ritual processions, village Begnishte, ethnic area – Tikvesh

RUSALII

The men's so called *rusalii* processions are performed on the so-called unbaptized days from Christmas to Epiphany, because it was believed that during that period, unclean spirits and various evil spirits, fairies, demons, kestrels, roam around the houses thus harming people. These processions have a ritual, but also an ethno-social character in relation to the village community. Most often they are

социјална заедница, поточно низ другите села во етничкиот предел. Во Македонија овие поворки се изведувале во пределот Бојмија, кој започнува од Демиркаписката Клисура, па се протега до Кукушко, така што претставува една целина во поглед на традиционалната култура. Во почетокот на XX век, пределот физички е поделен со државна граница, па традиционалните вредности и народната култура на овој предел продолжуваат да се развиваат паралелно. Многу значаен е податокот за овој предел во смисла што во истиот период, поточно на почетокот на XX век, се случува огромна миграција на населението и тоа во најголем дел во Република Македонија и во Струмоместанската етнографска целина, во денешна Бугарија. Преселниците што се населуваат во Македонија го добиваат етнонимот *бежанци*, а најмногу се населуваат во Струмичко Поле. Би сакале да нагласиме дека со преселувањето на ова бежанско население, русалиските поворки не замираат, туку напротив, сè позасилено се изведуваат, а на ова укажува сè уште живата русалиска традиција во селото Секирник, Струмичко Поле (Величковска, 2011: 147). Треба да се спомене фактот дека чувањето на традиционалната култура продолжила со грижа и кај македонското население, кое се преселило во Бугарија, со тоа што во некои случаи русалиите се приклучиле кон маскираните поворки, со што добиле нова форма и нов континуитет на опстојување (Цветков, 2000).

performed outside their social community, or rather through other villages in the ethnic area. In Macedonia, these processions were performed in the area of Bojmija, which starts from the Demirkapija's canyon and extends to Kukush area, thus it represents an entity in terms of traditional culture. In the beginning of the XXth century, the area was physically divided by a state border, so the traditional values and folk culture of this area continue to develop in parallel. The information about this area is very significant in the sense that in the same period, more precisely at the beginning of the XXth century, a huge migration of the population took place, mostly in the Republic of Macedonia and in the Strum-mestani's ethnographic unit, in today's Bulgaria. Immigrants who settle in Macedonia receive the ethnonym *bezanci* (refugees), and mostly settle in Strumicko Pole. We would like to emphasize that with the resettlement of this refugee population, the Rusal processions do not fade, but on the contrary, they are performed more and more intensively, and this is indicated by the still alive Rusal tradition in the village of Sekirnik, Strumichko Pole (Величковска, 2011: 147). It should be mentioned that the preservation of the traditional culture continued with care among the Macedonian population, who moved to Bulgaria, with the fact that in some cases the Rusalians joined the masked processions, which gave them a new form and a new continuity of existence (Цветков, 2000).

Познатиот собирач на народни умотворби Кузман Шапкарев во 1884 година оставил значајни податоци за традиционалното играње. Во неговата собирачка дејност еден голем дел посветил на русалиските обреди, поточно на машките поворки од пределот Бојмија. Шапкарев ги вршел истражувањата во градот Кукуш и во неговата околина. Во неговата собирачка дејност тој, за русалиските поворки, запишал повеќе податоци и тоа за: составот на русалиската дружина; облеката и оружјето; законот и обредите на русалиите; игрите и описите на русалиите и последните обреди на русалиите (Шапкарев, 1968: 713-725). Во овие пет поглавја Шапкарев оставил огромен емпириски материјал, но и базична подлога за идните истражувачи. Во периодот што следел русалиските обреди биле разгледувани од повеќе аспекти, како што се: културолошки, социолошки, етнокореолошки и антропошки (Јаневски, 2013: 14).

Следните автори што посочуваат информации за русалиите во XX век се сестрите Јанковиќ (Јанковић, 1948: 184-213), но исто така и Стеван Тановиќ (Тановић, 1927: 320-326).

Податоци за русалиите оставила и Вера Кличкова, во кои ја толкува етимологијата на поимот *русалии*, а ги поврзува со поширокиот простор на Балканот (Кличкова, 1969: 378).

За бежанското население од Струмичкото Поле, како и за русалиите од Богданци, М. Димовски оставил значаен белег за овие машки поворки во седумдесеттите години од XX век (Димовски, 1974: 165-182; Димовски, 1975: 159-163).

In 1884, the famous collector of folk music Kuzman Shapkarev left significant data on traditional dancing. In his collecting activity, he dedicated a large part to the Rusalian rites, more precisely to the male processions from the Bojmia area. Shapkarev conducted research in the city of Kukush and its surroundings. During his collecting activity, he recorded more data about the Rusal processions, namely: the composition of the Rusal group; clothing and weapons; the law and rites of the Rusalians; the dances and descriptions of the rusalii and the last rites of the rusalii (Шапкарев, 1968: 713-725). In these five chapters, Shapkarev left a huge empirical material, but also a basic foundation for future researchers. In the period that followed, Rusalian rites were considered from several aspects, such as: cultural, sociological, ethno-coreological and anthropological (Јаневски, 2013: 14).

The next authors who provide information about the rusalies in the XXth century are the Janković sisters (Јанковић, 1948: 184-213), but also Stevan Tanović (Тановић, 1927: 320-326).

Vera Klitschkova also left data on the *rusalii*, in which she interprets the etymology of the term *rusalii*, and connects them to the wider area of the Balkans (Кличкова, 1969: 378).

For the refugee population from Strumicko Pole, as well as for the Rusalii from Bogdanci, M. Dimovski left a significant mark on these men's processions in the seventies of the XXth century (Димовски, 1974: 165-182; Димовски, 1975: 159-163).

Киро Козаров, во неговото монографско издание за русалиите, овие обредни поворки ги претставува на дескриптивен начин. Она што е важно за овој труд се однесува на детаљните описи за русалиските групи од Кукушко, односно за бежанците, кои, во почетокот на XX век, се населиле во Струмичкото Поле (Козаров, 2010).

Во контекст на компаративните истражувања и анализи за русалиите, хрватскиот етнокореолог, Иван Иванчан, поставува една мошне интересна теза, за која и самиот кажува дека е можна претпоставка, поточно дека македонските русалии и корчуланските компании имаат иста миграциска струја и дека се развивале паралелно и спонтано. Согледувањата и анализите ги поставува првенствено преку реквизитот – *меч*, потоа преку *музикката придружба* и *носијата*. За него посебно е интересен *крстот*, кој го носат корчуланските компании околу горниот дел од телото, поточно преврзаните врвци во вид на крст, додека русалиите, кај нас, на горниот дел од телото носат *шамии* во вид на крст. Исто така, Иванчан, релацијата ја поврзува и со дел од кореографските елементи на овие две групи (Ivančan, 1967: 123-124). Од посебна важност е и зборникот на трудови за корчуланската *морешка*, во која се застапени истражувањата на еминентни истражувачи на борбените игри со мечеви (Георгиев, 2008: 133).

Kiro Kozarov, in his monographic edition on the rusalii, presents these ritual processions in a descriptive way. What is important for this paper refers to the detailed descriptions of the Rusalic groups from Kukushko, that is, the refugees, who, at the beginning of the XXth century, settled in the Strumica's Pole (field) (Kozarov, 2010).

In the context of comparative research and analysis about the rusalii, the Croatian ethnocoreologist, Ivan Ivančan, puts forward a very interesting thesis, which he himself says is a possible assumption, namely that the Macedonian rusalii and the Korculan companies have the same migration current and that they developed parallel and spontaneously. He sets his observations and analyzes primarily through the requisites – a sword, then through the musical accompaniment and costume. According to him, the cross, which the Korchula companies wear around the upper part of the body, or rather the tied cords in the form of a cross, is especially interesting, while the rusalii, in our country, wear scarves in the form of a cross on the upper part of the body. Also, Ivančan connects the relationship with some of the choreographic elements of these two groups (Ivančan, 1967: 123-124). Of particular importance is the collection of papers on the Korchula moreshka, in those works investigations of eminent researchers of combat dances with swords are represented (Георгиев, 2008: 133).

Слика 4: кал'чка (дрвена сабја)
Figure 4: kal'chka (wooden knife)

Слика 5: балта (секира)
Figure 5: balta (squirm)

Реквизити од русалиски машки обредни поворки,
етнички предел – Бојмија
Props from the *Rusalii* male ritual processions,
ethnic area – Bojmija

Истражувајќи и анализирајќи ја обредноста на игрите на русалиите на теренот, може да се заклучи дека станува збор за две обредни игри, односно *ората*, кои ја дефинираат специфика на обредноста, поточно тоа се однесува на *маршот* или *алајот* и *кушијата* или *тр'чаникот*. Со *алајот* русалиите се движат низ селскиот атар и тоа се обични синхорнизирани движења, при што телото е стегнато, исправено, подготвено на *готовс*, а тоа значи дека на целиот момент му се дава значај на борбеност, додека со *кушијата*, обредно, со ситно протрчување, се затвора домаќинскиот атар во магичен круг на заштита и на полезност. Сите други ора што ги изведуваат русалиите пред: црквата, куќата, школото, атарот се *соборски ора*, кои се изведуваат во текот на целата година. Со губење на традицијата, но со задржување, односно зачувување на сегментниот обред, соборските ора преминале во русалиски и го

Researching and analyzing the rituality of the rusalii dances on the field, it can be concluded that it is a matter of two ritual dances, that is, the dance, which define the specificity of the ritual, more precisely, it refers to the march or so called - alay and the kushia or trchanik. Marching the alai, the rusalii move through the village area and these are ordinary synchronized movements, where the body is tight, straight, ready, and this means that the whole moment is given the meaning of fighting, while with the kushia, ritually, with a small running, closes the household area in a magical circle of protection and usefulness. All other dances performed by the rusalii in front of: the church, the house, the school, the altar are congregational dances, which are performed throughout the year. With the loss of tradition, but with retention, i.e. preservation of the segmental rite, the gathering dances passed into Rusal dances and

добиле епитетот обредни игри, а истото тоа се случило и со носијата. Носијата до нејзиното масовно носење, била свечена и била одлика за младите мажи и ергени, но како што таа почнала да се напушта, преминала во русалиска, така што, само за време на празнувањата, русалиите се облекувале во оваа свечена носија, а со тоа таа добила епитет на обредност и се именува како *русалиска носија*. Треба да се напоменат и русалиските реквизити, кои имаат обредно дејствие и структура во ритуалот, а тоа се *к'лчката* (дрвена сабја) и *балтата* (дрвена секира), кои се неизбежен елемент во русалиските поворки. Покрај овие реквизите, во селото Давидово имавме можност да најдеме русалиска ракавица, која има обреден сегмент, поточно таа се носи на десната рака во која се држи к'лчката. Русалиската ракавица е богато орнаментирана и јасно станува збор дека таа има апотропејско значење. На верувањето во раката (како дел од човечкото тело и анализата околу неа), некои научници му придаваат посебно значење во поглед на митските слики и претстави. Освен тоа, кај русалиските групи останати се верувања и забрани во однос на: водата, шумите, заветот за незборување, кои се карактеристични за постарите културни слоеви на Словените. Овие верувања и забрани се анализирани и се забележани кај повеќе автори, кои се занимаваат со духовната култура на народите (Раденковић, 1996: 50-51). Во истражувањата што се вршени на теренот можевме да забележиме дека иако разделени,

received the epithet ritual dances, and the same thing happened with the costume. The costume, until its mass wearing, was solemn and was a characteristic of young men and bachelors, but as it began to be abandoned, it passed into a rusali's costume, so that, only during celebrations, the rusalii dressed in this ceremonial costume, and thus it received an epithet of rite and is called a Rusal costume. We should also mention the Rusalii requisites, which have a ritual action and structure in the ritual, namely the *k'lčka* (wooden saber) and the *balta* (wooden axe), which are an inevitable element in the Rusalii processions. In addition to these requisites, in the village of Davidovo we had the opportunity to find a Rusalii glove, which has a ritual segment, or rather it is worn on the right hand in which the stick is held. The Rusalii glove is richly ornamented and it is clear that it has an apotropaic meaning. Belief in the hand (as a part of the human body and the analysis about it), some scholars attach special importance in terms of mythical images and representations. Apart from that, among the Rusalii groups there are still beliefs and prohibitions regarding: water, forests, the vow not to speak, which are characteristic of the older cultural layers of the Slavs. These beliefs and prohibitions have been analyzed and noted by several authors who deal with the spiritual culture of peoples (Раденковић, 1996: 50-51).

In the research carried out in the field, we were able to notice that although separated, the Rusalii

русалиските групи што живеат на три различни државни територии, во однос на играта и на нејзината структурна форма на образецот, поточно обредните игри *алајот* и *кушијата*, останале кај сите групи, само кај русалиските групи во Бугарија овој сегмент отпаднал делумно. Во однос на соборските ора, големиот игроорен репертоар станал помиграционен, но според методиката на народните ора, техниката со *набивање* во игроорните обрасци, останала присутна кај сите бојмиски групи.

Слика 6: *Балтаџија* и русалии, машки обредни поворки, етнички предел – Бојмија

Figure 6: *Baltadzija* and *Rusalii* dancers, Male ritual processions, Ethnic area – Bojmija

groups living in three different state territories, in terms of the dance and its structural form of the template, namely the ritual dances *alayot* and *kushia*, remained among all groups, only among *Rusalii* groups in Bulgaria, this segment has partially fallen away. In relation to the gathering dances, the large dance repertoire became more migratory, but according to the methodology of the folk dances, the technique with compression in the dance patterns remained present in all Bojmi groups.

Слика 7: Изведба на русалиски игри, машки обредни поворки, село Секирник, етнички предел – Струмичко Поле

Figure 7: Performance of *Rusalii* dances, male ritual processions, village Sekirnik, ethnic area – Strumichko Pole

КУМОВИ

Машките поворки, кои најчесто се изведуваат на Водици, Војордание и Богојавленије, поточно на 19. и 20. јануари, се сметаат за најстарите христијански празници (Домазетовски, 1975: 253), а поворките се познати како: *кумови*, *кумства* или *божикумови* (Ристовски, 1970: 134; Смилевски, 1986: 160). Се среќаваат во западниот и во југозападниот дел на Македонија, поточно во

GODFATHERS

Men's processions, which are usually performed on Vodici, Vojordanie and Bogojavleniye (Epiphany), specifically on January 19th and 20th, are considered the oldest Christian holidays (Домазетовски, 1975: 253), and the processions are known as: *kumovi* (godfathers), *kumstva* (godparetns band) or *bozhikumovi* (Christmas godparents) (Ристовски, 1970: 134; Смилевски, 1986: 160). They are

крајниот дел на Горновардарската етнографска целина, во пределот Горни Полог, потоа во Дебарско-реканската етнографска целина и во делови од Брсјачката етнографска целина. Овие кумови *тајфи* се општопознати кај народот и имаат за задача да направат магиска обиколка околу селото, но исто така да ги посетат сите куќи во селската заедница. За разлика од женските поворки, репертоарот на песните кај овие поворки не е наменет за членовите од домаќинствата, туку во нив се опејува свети Јован и имаат црковен карактер. Во обиколките на поворките најчесто се носат реквизити, како што се: икона на свети Јован, котле со крст и босилок, црковни и други бајраци. Од сите реквизити, главно место зазема крстот, кој најчесто е сребрен, изработен филигрански и се чува во семејството, во кое таа година е кумот или кај манастирскиот старешина (Целакоски, 1992: 218). Многу често еден од учесниците има главна улога и тој се нарекува кум, кој се менува секоја година со спогодба на селската заедница. Специфично за кумот е тоа што, во однос на неговиот социјален статус, горниот дел од неговото тело се обвиткува со појас во вид на крст. Во најстарата форма, овој појас бил бел, нефарбан и се чувал како светијовански појас и има строго обредна функција, а тоа значи дека секоја година, покрај крстот, се презема и појасот (Паликрушева, 1975: 65).

found in the western and southwestern parts of Macedonia, specifically in the extreme part of the Gornovardar (Upper parts of Vardar river flow) ethnographic unit, in the Gorni Polog region, then in the Debar-Reka ethnographic unit and in parts of the Brsjat ethnographic unit. These kumovi taifi (godparents companions) are well-known among the people and their task is to make a magical tour around the village, but also to visit all the houses in the village community. Unlike the women's processions, the repertoire of the songs in these processions is not intended for the members of the households, but St. John is glorified in them and they have a church character. Requisites, such as an icon of St. John, a cauldron with a cross and basil, church and other flags, are usually carried in the processions. Of all the requisites, the main place is occupied by the cross, which is usually silver, made with filigree and is kept in the family, in which the godfather is that year, or with the monastery elder (Целакоски, 1992: 218). Very often one of the participants has the main role and he is called the godfather, who changes every year by agreement of the village community. It is specific to the godfather that, in relation to his social status, the upper part of his body is wrapped with a belt in the form of a cross. In its oldest form, this belt was white, unpainted and kept as a St. John's belt and has a strictly ritual function, which means that every year, in addition to the cross, the belt is also taken (Паликрушева, 1975: 65).

Карактеристично за играта кај овие поворки е што таа најчесто е проследена со ороводна песна, која е од типот на *Лесното* и се изведува кога ритуалите ќе завршат и сите учесници се наоѓаат на сретселото. Најчесто орото се формира според социјалниот статус, односно прв е *кумот*, а до него се редат учесниците со реквизитите: икона, бајраци итн. Вакви форми на обредност сè уште можеме да сретнеме во селото Смилево, мијачка оаза во пределот Железник, кај Мијаците во пределот Река, селото Битуше, и форми од вакви празнувања се среќаваат во селото Вруток во пределот Горни Полог. Кај Мијаците во селото Битуше, мошне е интересно тоа што, според машките поворки кумови, фигурираат и женски учеснички во овој обред, но како засебна целина и го добиваат називот *кумстарки* (Поповски, 1975: 251). Информации во однос на машките поворки кумови, сретнуваме и кај Јаќоски, поточно неговите истражувања се најмногу во селата на пределот Дебарско Поле, но со компарација на слични обредни содржини во пределот Костурско. Поточно се работи за еден исчезнат – заборавен обреден систем, кој се изведувал за време на Водици во наведените предели. Имено, по службата во црквата, млади мажи оделе од кука на кука и го спроведувале обичајот *кревање мажи*, а имале задача, децата да се креваат во висина за да растат и да бидат здрави и живи. Овој обред во минатиот век добил и една нова

Characteristic of the dance in these processions is that it is usually followed by an dancing song, which is of the *Lesnoto* type (easy dance type) and is performed when the rituals are over and all the participants are at the meeting place. Most often, the dance is formed according to the social status, that is, the best man is the first, and next to him the participants line up with the requisites: icon, flags, etc. We can still find such forms of rituals in the village of Smilevo, a Mijak's oasis in the Zheleznik area, near Mijatsi in the Reka area, the village of Bitushe, and forms of such celebrations can be found in the village of Vrutok in the Gorni Polog area. Among the Miatsi in the village of Bitushe, it is very interesting that, according to the male godfather processions, there are also female participants in this rite, but as a separate entity they are called godmothers (Поповски, 1975: 251).

Information regarding male godfather processions can also be found in Jakjoski, or rather his research is mostly in the villages of the Debarsko Pole region, but with a comparison of similar ritual content in the Kostursko region. More precisely, it is about a missing - forgotten ritual system, which was performed during Epiphany in the mentioned areas. Namely, after the service in the church, young men went from house to house and carried out the custom of *lifting men*, and they had the task of raising the children in height so that they would grow up and be healthy and alive. In the last century, this rite received a

содржина, да се креваат и постари мажи, но со тоа ја изгубил формата и добил поинаков тек на безредие и бруталност, па оттука бил и изобичаен од самите жители. За последен пат се изведува во триесеттите години од XX век. Посебно за нас е важно што во овие поворки се изведувала и *игра*, која била со *скокови* и *ороводни песни*, кои имале магиска моќ над актерите и над болните и изнемоштени лица (Јаќоски, 1975: 263-267).

new content, to raise older men as well, but with that, it lost its form and took on a different course of disorder and brutality, hence it was common among the inhabitants themselves. It was performed for the last time in the thirties of the XXth century. It is especially important for us that in these processions a dance was also performed, which consisted of jumps and dance songs, which had magical power over the actors and over the sick and debilitated persons (Јаќоски, 1975: 263-267).

БИБЛИОГРАФСКИ РЕФЕРЕНЦИ • REFERENCES

- Ivančan, I. (1967). *Narodni običaji korčulanskih kumpanija*, Zagreb.
- Korčulanska Moreška, (2006). Turistička zajednica Grada Korčule, Korčula.
- Антонијевић, Д. (1997). *Дромена*, Балканолошки институт САНУ, Београд.
- Боцев, В. (1993). Маскирањето и обичаите под маски во Македонија, *Етнолог*, бр. 3, Скопје.
- Величковска, Р. (2008). *Музичките дијалекти во македонското традиционално народно пеење (Обредно пеење)*, Македонско народно творештво, Народни песни, Книга 17, Скопје.
- Величковска, Р. (2011). Презентирање на русалиските игри на фестивалите во Република Македонија и надвор од неа, *Годишен зборник* бр. 2, Штип, стр.
- Видиниќ, Г. (1988). Обичајот со маски сурети во селото Кучевиште, некогаш и денес, *Маски*, Скопје.
- Георгиев, М. (2008). *Митологија на човешкото тяло*, Антропологичен речник, Софија.
- Димовски, М. (1974). Русалиски обичаи и игри во селото Секирник (Струмичко) и нивните карактеристики, *Македонски фолклор*, год. VII, бр. 13, Скопје.
- Димоски, М. (1975). Некои етнокореолошки карактеристики на русалиските игри во селото Богданци (Гевгелиско), *Македонски фолклор*, VIII/15-16, Скопје.
- Домазетовски, П. (1975). Водичарските обичаи и песни во Дримкол (Струшко), *Македонски фолклор*, год. VIII, бр. 15-16, Скопје.
- Здравев, Ѓ; Вражиновски, Т. (1988). Костимирањето и маскирањето во зимските обредни игри во Македонија, *Маски*, Скопје.
- Јаќоски, В. (1975). Кревање мажи – заборавен зимски водичарски обичај во Дебарско, *Македонски фолклор* VIII, бр. 15-16, Скопје.

- Јаневски, В. (2013). *Етнокорееолошки карактеристики на македонските народни ора* (по избрани примери), Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Орска и инструментална народна традиција, книга 9, Скопје.
- Јанковић, Љ. и Д. (1948). *Народне игре III*, Београд.
- Кличкова, В. (1969). Русалиски обичаи во Гевгелиско, *Македонски фолклор*, год. II, бр. 3-4, Скопје.
- Козаров, К. (2010). *Русалии*, Македонска реч, Скопје.
- Малинов, З. (2006). *Традицискиот народен календар на Шопско-брегалничката етнографска целина*, Скопје.
- Маски, Зборник на трудови од меѓународниот симпозиум, Обичаи со маски, Вевчани – Струга 1996, Скопје, 1988.
- Паликрушева, Г. (1975). Кумството и побратимството на Свети Јован, *Македонски фолклор*, год. VIII, бр. 15-16, Скопје.
- Петровска-Кузманова, К. (2008). *Карневалите во Македонија*, Скопје.
- Раденковић, Љ. (1996). *Симболика света у народној магији Јужних Словена*, Ниш.
- Ристовски, Б. (1970). Водички обичаи и песни во Порече од збирката на Милан Ристовски, *Македонски фолклор*, год. III, бр. 5-6, Скопје.
- Светиева, А. (1988) Еротски елементи во обредите со маски кај Македонците, *Маски*, Скопје.
- Поповски, А. (1975). Водичарските обичаи и песни во с. Битуше (Река), *Македонски фолклор*, год. VIII, бр. 15-16, Скопје.
- Смилевски, Д. (1986). Кумството во Охридско, *Македонски фолклор*, год. XIX, бр. 38, Скопје.
- Српски митолошки речник*, Београд, 1970.
- Тановић, С. (1927). Српски народни обичаји у ђевђелиској кази, Српски етнографски зборник, књ. 20, Живот и обичаји, књига 16, Београд.
- Тројановић, С. (1930). *Ватра у обичајима и животу српског народа*, Етнографски зборник Српске краљевске академије, 19, Београд.
- Цветков, Н. (2000). *Танцовият фолклор на Петрич*, Петрич.
- Целаоски, Н. (1992). Водичарските обреди во потпелистерските села во Преспа, *Македонски фолклор*, год. XXV, бр. 49, Скопје.
- Џимревски, Б. (1996). *Гајдата во Македонија*, Орска и инструментална народна традиција, Книга 5, Скопје.
- Шапкарев, А. К. (1968). *Сборник от български народни умотворения*, том първи, София.